

MACIEJ HARTLIŃSKI (RED.)

Przywództwo polityczne w Polsce i na świecie

Seria edytorska: „Forum Politologiczne”

Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu
Warmińsko-Mazurskiego, tom 15,
Olsztyn 2013, 371 ss.

(Tadeusz Bodio)

RECENZJE

W debatach naukowych ostatnich lat coraz częściej przewija się myśl o potrzebie intensyfikacji badań nad przywództwem politycznym. Kwestię tę sygnalizowali m.in. uczestnicy panelu poświęconego przywództwu politycznemu na II Kongresie Politologii w Poznaniu (wrzesień 2012). W rezultacie kilka miesięcy później, 7 lutego 2013 roku została utworzona w Polskim Towarzystwie Nauk Politycznych sekcja „Przywództwo polityczne”. Decyzja Zarządu PTNP o utworzeniu tej sekcji wychodzi na przeciw potrzebom środowiska politologicznego. Nadaje ona znaczącą rangę badaniom nad przywództwem politycznym oraz tworzy wyjściowe warunki dla budowy infrastruktury instytucjonalnej, także współpracy i integracji wysiłków badawczych tych naukowców, którzy swoją uwagę

koncentrują na problematyce władzy, przywództwa i elit politycznych.

Recenzowana praca – jak sygnalizuje jej redaktor naukowy dr Maciej Hartliński – jest swoistą kontynuacją inicjatywy, która legła u podstaw utworzenia sekcji PTNP i dodajmy – pierwszą publikacją w jej ramach. Tym bardziej należy docenić prezentowaną książkę, która stanowi ważny głos autorów w dyskusji nad istotnymi kwestiami z obszaru przywództwa politycznego.

Lektura pracy prowadzi do generalnego wniosku, że zawarte w niej opracowania wzbogacają krajową i nie tylko, refleksję nad fenomenem przywództwa politycznego. Stąd pod adresem redaktora naukowego kieruję słowa uznania za inicjatywę i trud włożony w realizację projektu naukowego. Maciej Harliński jest także autorem

niedawno wydanej i interesującej książki pt. *Przywództwo polityczne. Wprowadzenie* (Olsztyn 2012, ss 182). Biorąc pod uwagę zaangażowanie innych pracowników naukowych Instytutu Nauk politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w badania nad modelami przywództwa i elit politycznych w krajach WNP, Kaukazu Południowego czy Afryki, trzeba ze satysfakcją stwierdzić, że Ośrodek Olsztyński coraz wyraźniej zaznacza swoją obecność w realizacji tego rodzaju projektów na mapie politologicznej Polski.

Koncepcja prezentowanej pracy jest przejrzysta i poprawna. Zaskakuje rozmach projektu badawczego, w którym uczestniczyło 20 autorów, od profesorów po młodych pracowników nauki, reprezentujących 14 krajowych ośrodków politologicznych. Jej redaktor naukowy podjął znaczący wysiłek, aby praca nie była zbiorem artykułów, a raczej spełniała wymogi monografii zbiorowej, w której jest myśl przewodnia, „spinająca” wszystkie opracowania.

Z lektury pracy wyraźnie wynika, że na jej strukturę składają się trzy części tematyczne. Pierwsza zawiera rozdziały po walorach teoretyczno-metodologicznych, druga – uwzględnia różne interpretacje do przywództwa politycznego w Polsce, trzecia – koncentruje się na najważniejszych cechach modeli przywództwa w wybranych krajach. Wyróżnione części są komplementarne, ujawniają właściwy układ treści. Choć wydaje się, że strukturę pracy można nieco udoskonalić m.in. poprzez zmianę kolejności prezentowanych opracowań w jej czę-

ści pierwszej. Owa zmiana polegałaby na potraktowaniu artykułu poświęconego kierunkom badań nad przywództwem politycznym jako wyjściowego i wprowadzającego Czytelnika w różnorakie teoretyczne konteksty przywództwa politycznego.

Wstęp do pracy napisany przed redaktora naukowego odzwierciedla podstawowe przesłanie wydania publikacji i charakteryzuje zawartość treściową pracy.

Pierwszy z artykułów w pierwszej części pracy jest autorstwa **Jerzego Sielskiego**. Autor, znany badacz problematyki przywództwa politycznego, podjął udaną próbę wyjaśnienia takich komponentów przywództwa jak charyzma i prestiż. Co cenne, rozważania teoretyczne znajdują swoją egzemplifikację w badaniu formatu polskich polityków przez pryzmat wyróżnionych komponentów. W następnym opracowaniu **Agnieszka Turska-Kawa** koncentruje uwagę na zagadnieniu fundamentalnym, które w istocie konstytuuje przywództwo polityczne, a więc specyfice interakcji przywódcy z jego zwolennikami. Interesująco charakteryzuje przywództwo relacyjne w istocie jest punktem wyjścia dla budowy różnych koncepcji czy też typologii przywództwa politycznego. Równie interesujący jest rozdział **Przemysława Żukiewicza** (autora niedawno wydanej i bardzo wartościowej książki pt. *Przywództwo polityczne. Teoria i praktyka*, Warszawa 2011) poświęcony próbie rozstrzygnięcia ważnego metodologicznie dylematu, a dotyczącego tego, czy każdy prezydent jest przywódcą. Autor definiuje także przywództwo prezydenckie. Włącza-

jąc się w ten nurt rozważań prezentując pogląd, że z faktu pełnienia stanowiska prezydenta jeszcze nie wynika jego przywództwo (nie każdy prezydent czy premier jest faktycznym przywódcą, podobnie jak nie trzeba być prezydentem czy premierem, aby być przywódcą). Z kolei prezydent, który swoimi działaniami zyskuje na miano przywódcy staje się mężem stanu (łąającym walory dobrego prezydenta i przywódcy). **Paweł Worońiecki** deliberuje nad przywództwem dyskursywnym i jego obecnością w środkach masowego przekazu. Swoje badania opiera na koncepcji elit symbolicznych, trafnie identyfikuje warunki przywództwa dyskursywnego. Badania przywództwa oligarchicznego stanowią domenę **Radosława Mińskiego**. Opracowanie jest przykładem solidnej analizy koncepcji Roberta Michelsa. Ostatni w tej części artykuł **Macieja Hartlińskiego** stanowi swoiste zwieńczenie pierwszej części pracy, w którym została podjęta próba wyodrębnienia i charakterystyki głównych kierunków badań przywództwa politycznego.

Część drugą otwiera rozdział **Marka Górki**, poświęcony polskiej scenie politycznej, a dokładnie komparatystyce dwóch stylów przywództwa: Donalda Tuska i Jarosława Kaczyńskiego. Autor ujawnia mechanizmy rywalizacji politycznej między tymi politykami oraz kreśli ich profile psychopolityczne. Podkreśla, że liderzy prowadzą spór w sferze wizerunkowej, poważnie marginalizując treści programowe, a wyborcę sprowadzając nierzadko do biernego obserwatora. **Sebastian Paczos** natomiast po-

dejmuje próbę rekonstrukcji modelowych założeń przywództwa partyjnego na przykładzie Prawa i Sprawiedliwości. Ujawnia osobliwości personifikacji przywództwa w tej partii. Stara się wniknąć w cechy osobowościowe lidera partii. Dany wątek w pewnym sensie kontynuuje **Paweł Szmidt**, koncentrując swoją uwagę na analizie wystąpień sejmowych Jarosława Kaczyńskiego w VI kadencji. Z badań m.in. wynika, że najczęściej polityk ten wypowiada się na temat stanu demokracji w Polsce i łamania praw opozycji. Z kolei **Krzysztof Kowalczyk** przybliża biografię i styl przywództwa partyjnego Marka Jurka. W swoich badaniach umiejętnie korzysta z narzędzi psychopolitycznych. Podziela pogląd autora, że jest to polityk, który działalnością dowiódł, że etyka, sięgająca swoimi korzeniami polskiego romantyzmu czasu zaborów, zajmuje szczególne miejsce w jego myśleniu i działaniu politycznym. Ujawniło się to m.in. w rezygnacji M. Jurka z funkcji wicemarszałka sejmu. Warto zauważyć, że na polskiej scenie niewielu jest polityków gotowych przedkładać wartości ponad stanowiska i apanaże. **Andrzej Chodubski** przybliżył mało rozpoznany problem przywództwa w życiu organizacji polonijnych. Autor trafnie podkreśla rolę i znaczenie przywództwa w życiu polonijnym, wskazuje, że jego format, w tym siła osobowości nierzadko decyduje o aktywności i jakości funkcjonowania organizacji rozproszonych po świecie. Jest to opracowanie unikalne w literaturze krajowej, inspirujące do przeprowadzenia pogłębionych badań tej tematyki, ważnej także praktycznie.

Trzecia część pracy poświęcona jest wybranym aspektom przywództwa w skali międzynarodowej. Agnieszka Nitszke podejmuje trudną i mało zbadaną i kontrowersyjną kwestię przywództwa politycznego w Unii Europejskiej. Badania zostały przeprowadzone rzetelnie, zaś sformułowane wnioski mają walory diagnostyczne. Są także dobrą inspiracją dla „europeistów” w pogłębionych badaniach nad instytucjonalną specyfiką przywództwa w Unii. **Małgorzata Sikora-Gaca** podejmuje próbę przybliżenia modelu przywództwa politycznego w Mołdawii, ujawnia także związki między elitami politycznymi i biznesowymi. Autorka słusznie podkreśla, że poczynając od rozpadu ZSRR transformacja tego państwa to czas nieustannej walki i poszukiwań optymalnego modelu przywództwa w Mołdawii. Na tle prezentowanych problemów badawczych wyróżnia się także opracowanie **Marcina Chełminiaka**, poświęcone roli kobiet w polityce. W istocie opracowanie to otwiera cykl wartościowych opracowań o przywództwie kobiet w polityce. Rozdział pracy M. Chełminiaka napisany na bazie założeń feministycznej teorii stosunków międzynarodowych, przeciwstawia się stereotypowemu postrzeganiu roli kobiet w polityce. Artykuł autora można uznać za znaczący głos w nabierającej w kraju debacie dotyczącej udziału kobiet w życiu publicznym. W kolejnym rozdziale **Ewelina Kancik** koncentruje swoją uwagę na przywództwie kobiet w Europie, które zwyciężyły w wyborach prezydenckich. Tekst jest słuszną pochwałą dla kobiet – przywódc

czyń ze względu na styl sprawowania władzy i praktyczne dokonania. **Liana Hurska-Kowalczyk** przybliża fenomen przywództwa Juli Timoszenko, kontrowersyjnej, mającej swoich zwolenników i przeciwników. Można tylko dodać, że dalszą biografię polityczną Timoszenko piszą konsekwencje wydarzeń na EuroMajdanie. Dany wątek tematyczny kontynuuje Przemysław Piotrowski, który bada i szkicuje portret przywództwa politycznego „Żelaznej Damy” -Margaret Thatcher. Trzeba podkreślić, że rozdziały poświęcone roli kobiet w polityce oraz konkretnym studiom stylów przywództwa politycznego kobiet istotnie kompensuje deficyt krajowych badań w danym zakresie. Kolejne rozdziały poświęcone jest przywództwu w Portugalii. **Katarzyna Cieszyńska** charakteryzuje styl sprawowania władzy prezydenta Jorga Sampaio – przeciwnika reżimu Salazara (lata 1996–2004). Styl ten określa jako koncyliacyjny, „prezydentury otwartej”. Natomiast **Piotr Podemski** koncentruje uwagę na ewolucji modelu przywództwa politycznego we Włoszech. Jest to analiza krytyczna i konstruktywna, ujawniająca źródła falujących kryzysów przywództwa w tym kraju. Diagnozuje przyczyny tej sytuacji i formułuje rekomendacje. Ostatni z rozdziałów napisany przez **Arkadiusza Żukowskiego** poświęcony jest specyfice przywództwa politycznego w Afryce. Autor m.in. wskazuje, że Afryka generalnie cierpi na kryzys przywództwa”, wyjaśnia przyczyny danego stanu rzeczy. Główną uwagę koncentruje na formacie wybitnych przywódców kontynentu – Jana Smutsa (1870–1950)

i Nelsona Mandeli (1918–2013). Opracowanie to jest niezwykle cenne – mieści się w dziewiczym obszarze polskiej politologii. Jego lektura dowodzi, iż potrzebne jest obszerne o komplementarne studium nad przywództwem politycznym w państwach Afryki – miejmy nadzieję, że wyzwanie to podejmie ośrodek badawczy w Olsztynie, od lat prowadzący badania w danym zakresie.

Prezentowane rozdziały książki prezentują zróżnicowaną wartość merytoryczną. Niektóre z nich podejmują mało znaną i nieznaną problematykę z obszaru przywództwa politycznego, jeszcze inne zaskakują wnikliwością analityczną sytuacji w obrębie polskiego modelu przywództwa. Są też teksty nieco słabsze, za to bardzo ambitne.

Prezentowane badania są usytuowane w wielu paradygmatach i prowadzone z różnych perspektyw na-

ukowych. W całości kreślą one, choć wycinkową, to jednak diagnozę kondycji przywództwa w Polsce i w wybranych regionach świata.

Zwraca także uwagę staranność edytorska, wszystkie rozdziały opatrzone są w słowa kluczowe, streszczenia w języku angielskim (brak streszczeń w j. rosyjskim) mają śródtytuły, kończą się wnioskami z badań. Są także opatrzone w bogatą bibliografię.

Konkludując, zawarte w pracy badania mają walory poznawcze i praktyczne. Wnoszą one zauważalny wkład w rozwój przedmiotowych badań. Trudno także nie dostrzec jej walorów dydaktycznych. Książka jest więc godna rekomendacji Czytelnikom, a także wykładowcom prowadzącym zajęcia z przywództwa politycznego.

Tadeusz Bodio